

פרד ברק – חייו של רקדן יהודי

מאת

יהודית ברין אינגבר
(קטעים מתוך ביוגרפיה)

תאריכים בחייו של פרד ברק

פריץ ברגר נולד בווינה, אוסטריה, ב־25 בינואר 1911.

למד ורקד עם גרטרוד קראוס 1931–1933.

מופע יחיד ראשון ב־8 בנובמבר 1932.

זכה במדליית ארד בתחרות בינלאומית למחול, שנערכה בווינה בשנת 1934.

הופיע באוסטריה, איטליה, יוגוסלאביה והולנד. נוסף לכך ניהל בית ספר למחול משלו עד לכיבוש אוסטריה על־ידי הנאצים ב־1939.

חי והופיע בקובה בשנים 1939–1941.

עבר לנירירוק; הופיע עם קטיה דלקובה עד שנת 1951.

יסד את "הבימה לרקדנים" בברוקלין, שהופיע במקומות שונים במאנהאטן, 1950–1953.

ניהל את הפסטיבאל השנתי למחולות־עם ישראלים בנירירוק, 1953–1978.

ייסד וניהל את המחלקה למחול עם יהודי ב"YMHA" שברחוב 92 בנירירוק, החל ב־1952.

מחברם של ספרים רבים על המחול היהודי ושיטת כתבי־התנועה של לאבאן.

הכין ביוגרפיה על המחול היהודי בספריה לאמנויות הבימה שבלינקולן סנטר, נירירוק.

נפטר ב־26 בפברואר 1980 בנירירוק.

שוליית הצורך

"התקשיתי יותר ויותר בלימודי בבית־הספר העממי. הזנחתי את שיעורי־הבית שלי והדבר היחיד שעניין אותי, היו טיולי, בחברת חברים, לדלת־הכניסה לאמנים של תיאטרונים שונים. הציונים שלי בבית־הספר נעשו יותר ויותר גרועים. לא הייתי מסוגל ללמוד דבר מספרים. בסוף סילקו אותי מבית־הספר."

"מה שעשה את המצב לגרוע עוד יותר, היו צעקותיו של אבי. הצעקות הסתיימו לרוב במכות. אני זוכר איך צווח: 'אתה כבר בן ארבע־עשרה וחצי, והגיע הזמן שתחיל לעבוד

ולהרוויח כסף! אמצא לך מקום של שוליה, אצל פרוון או צורף, שיסכים שלא תעבוד בשבתות.' לא עניתי לו, ואז נטל חזון, והצליף בי עד שהמקל נשבר."

הוא סיפר סיפור זה 51 שנה מאוחר יותר, בנירירוק. למרות קשיי הלימוד שלו בנעוריו, פרסם פרד ספרים ומאמרים באנגלית ושלט בספרדית, עברית ויידיש, וכמוכן בגרמנית. הוא היה בקי היטב גם בכתב־התנועה של לאבאן ופרסם שני ספרים בנושא זה.

"עוד באותו השבוע התחלתי לעבוד אצל צורף זהב." העבודה השרתה עליו שיעמום ופריץ שנא אותה. הוא יכול היה להמלט ממנה רק כאשר נשלח בשליחויות בעיר.

ככל שהוסיף לעבוד אצל הצורף, כפוף מעל לשולחן העבודה, נעשו כתפיו מעוגלות יותר. אימו ראתה את היציבה הגרועה שלו והחלה לדאוג לבריאותו. רופא המליץ על התעמלות כדי לתקן את עיקום עמוד השדרה.

"אחותי, שכרגיל המעיטה לשוחח איתי, ידעה על אולפן לרתמיקה של הרקדנית גרטרוד קראוס. בטיולי דרך רחובות העיר שמתי לב למודעות, בהם הופיע שמה של גרטרוד קראוס, כרוזת על הופעותיה כרקדנית." הוא הלך לחזות במופע שלה, בו נטלה חלק גם הפנטומימאית צילי ואנג, וההצגה מצאה חן בעיניו.

"התרשמתי מאוד מריקודי הסולו שלה, מלאי האוירה ומעוררי המחשבה. בזמן ההפסקה הלכתי אל מאחורי הקלעים, לספוג את האוירה ואולי לפגוש בגרטרוד. נתקלתי באימה של גרטרוד, ששאלה אותי מה רצוני. מבלי לחשוב הרבה אמרתי: 'אני רוצה ללמוד אצל גרטרוד קראוס.' היא נתנה לי את כתובת הסטודיו ואמרה שאבוא בשבת, אחרי הצהריים."

בסטודיו של קראוס

"למרות שבביתנו המסורתי אסור היה לנסוע בשבת, הלכתי לסטודיו של גרטרוד בשבת שאחרי המופע. דרך גרם מעלות לוליני הגעתי לאולפן ומצאתי את גרטרוד עומדת לבושה בשמלה בגורה מזרחית, מעין סארונג. היא נראתה לי כחזיון מעורר כבוד. לא הצלחתי להוציא כמעט הגה מפי, ובכל זאת

הזמינה אותי להצטרף לשיעוריה.

במשך כמחצית השנה הלכתי לשם בכל שבת. באחד השיעורים אמרה לפתע גרטרוד: 'כיתה, הסתובבו והתבוננו בפרד. בצעו את התרגיל בדיוק כפי שהוא עושה זאת, לזה בדיוק התכוונתי.' זו היתה הפעם הראשונה, שמישהו שיבח אותי! היא לא היתה מודעת לעוצמת ההשפעה של המילים שאמרה לי. זה היה העידוד הרב ביותר, לו זכיתי מעודי. שנים רבות אחר כך למדתי מנסיוני כמורה, איזה חשיבות עשויה להיות למילים שאתה אומר לתלמיד.

המחול המודרני היה בראשיתו. גישתה של גרטרוד קראוס היתה שונה מזו של רקדניות אחרות. היא לא ניסתה, כמותן, להפוך את התלמידים להעתקים של עצמה. היא עודדה אותנו ליצור בעצמנו ולהיות מודעים לצורה, אף על פי שדרך היצירה היתה רגשית בעיקרה. רוחה הנטייה לבטא את עצמו, וכשרקדנו, הביטוי האישי היה העיקר.

גרטרוד עודדה אותנו להביא לפני הכיתה את עבודותינו שלנו. מחריות הריקודים הראשונה שלי היתה לשלושה רקדנים - שתי בנות ואני עצמי. הריקוד הראשון היה לצלילי ה"מארסייז", השני שיר עם רוסי (כי הכל התעניינו במהפכה הסווייטית הגדולה) והשלישי נושאו היה "הבורגני". אני רקדתי את דמות הקאפיטאליסט הנצלן, המתענה לשתי הפועלות והן נאבקות בו. כמוכן שהפרולטריון ניצח לבסוף ואני ספגתי מכות...

החלטנו, ששתי הפועלות תלכשנה שמלות אדומות ואני אהיה בשחור. לא היה לנו כסף, ולא ידענו מה לעשות. שאלתי בעצת אימי, שידעה שאני עוסקת ברצינות בריקוד; רק לאבי אסור היה לדעת זאת. היא נזכרה, שיש לנו בעלית הגג דגל שחור, כי שעה שמת הקיסר פראנץיוזף, היה חייב כל בית בוניה להניף דגל שחור לאות אבל. וכך, אחרי 15 שנה, טיפסתי לעליה ומצאתי את הדגל מקופל היטב. הייתי כה רזה, שמהדגל אימי תפרה עבורי חולצה רוסית רחבה, אבנט ומכנסיים. בשעת המופע הראשון של המחול האנטי-קאפיטאליסטי שלנו נקראו המכנסיים שלי, לא בתפר, אלא פשוט הבה היה בלה מזוקן. וזה היה סופו של המחול הראשון שלי."

אחת משתי הרקדניות במחול האנטי-קאפיטאליסטי היתה קלודיה ואל. היא היתה בתם של בעלי בית-חרושת ללבנים בזאגרב, שביוגוסלאביה. כשהיתה בת 16 היתה כבר מוזיקאית ורקדנית מיומנת. הוריה רצו להעניק לה חינוך כיאה לבנות טובים, ושלחו אותה לוינה, בחברת מחנכת פרטית. נוסף לבית הספר אליו נשלחה, נרשמה לאקדמיה לאמנויות הממשלתית, (מוסד בו למד פרד ברק בשנת 1933). היא נשארה בוניה שלוש שנים, בהם השתתפה בעבודותיה של גרטרוד קראוס.

השנה בה סיים פריץ את תקופת החניכות אצל צורף-הזהב, היא 1931, מציינת את כניסתו לעולם התיאטרון, לא עוד כמי שניצב ליד דלת הכניסה לאמנים, כדי להזין עיניו בכוכבים

ולצבור חתימות אמנים ידועים לאוסף החתימות שלו, אלא כמשתתף הניצב על הבימה. "נסיוני הבימתי הראשון היה כניצב בהצגה 'זעקי סין!', בה שיחקתי קולי."

אחר כך הייתי ברוויי 'Quer durch Wien', ורקדתי כאחד משחקני קבוצת-כדורגל שבהצגה העליזה. גיליתי, שכוכבת סרטים מהוליווד, אננה מיי וונג, עומדת להופיע במחזמר באותו תיאטרון, ושליצידה ירקדו וישירו ששה בחורים. נבחרתי להשתתף בהצגה, למרות שמעולם לא למדתי לשיר. היה עלינו לשיר ולרקוד ריקודים סלוניים עם השחקנית הראשית. זו היתה שנה מאושרת; הייתי על הבימה ומעתה דבר לא יוכל לעצור בעדי."

התרבו סימניה של האנטישמיות, תופעה שיהודי וינה התרגלו אליה מכבר.

פריץ הוזמן לרקוד בלהקתה של גרטרוד קראוס. "איזה נסיון נפלא! במשך השנתיים, בהם עבדתי במחיצתה, נפקחו עיני. היא הקנתה לי בטחון עצמי, הטווחה כיוון התפתחות חדש עבורי ושם מצאתי את עצמי. איש מהרקדנים בקבוצתה שהיו יהודים, לא הרבה להרהר ביהדותו. חשנו שאנו שייכים לוינה, והתבוללות זו נראתה לנו חיובית. אבל גרטרוד עוררה אותנו בכך, שהציגה לפנינו אתגרים הקשורים במסורת היהודית ובעיסוק בנושאים יהודיים."

בשנת 1931 חזרה מסיוורה הראשון במזרח התיכון, בו הופיעה בחיפה, תל-אביב, ירושלים וקהיר. "זה הרשים אותנו מאוד - נזכר פרד. "היא הושפעה מהמקצבים המזרחיים והמראות האקזוטיים שראתה. היא יצרה את מחול "הנער התימני" לארבע נשים ועבורי, בתפקיד הנער. היא הלבישה אותי בבדים שקנתה בשוק בירושלים. כך פגשתי לראשונה במושג היהודי המזרחי. מאחר יותר רקדתי במחרוזת 'שירי הגטר' שלה.

היא יצרה את 'חתונה חסידית' שלה, כשהיא הכלה ואני בתפקיד החתן. לא רק שזה היה תפקיד ראשי, לראשונה הנושא היהודי נגע עמוק בלבי. ואני זוכר את 'מחול מרים' שלה, אני הייתי אחד מארבעה עבדים צעירים. גרטרוד רקדה על גבי בימה מוגבהת, ואנחנו הצטרפנו אליה במחול-נצחון - החזקנו בידינו מיני צלחות עגולות, גדולות, והיא תוף מרים. זה היה מראה מרשים.

ואני זוכר את המחול שלה 'הכותל המערבי' - המחול המרגש ביותר בחיי. גרטרוד מתחה סדין לכן לרוחב הסטודיו, שהיה הכותל. היא עיצבה את ראשינו וידינו מעל לבד המתוח, כאילו הצצנו מעבר לכותל. התנועות שלנו היו לקוחות מתנועותיהם של החסידים בריקודיהם. חשתי, שהיא פיסלה אותנו מאבן, מאיזה מקום עמוק בתוך לבה."

בהקדמה לספרו "המחול החסידי", שיצא בניו-יורק, פרד ברק כותב: "מחול זה עורר בי את רגשות ההזדהות שלי עם העם היהודי, שהיו רדומים. לא ידעתי שיש בי רגשות כאלה..."

רק כאשר הגעתי לארה"ב בשנת 1941, בעיצומה של השואה, התגבשו אצלי רגשות אלה למעורבות ממש עם המחול היהודי."

מדלית ארד

המחול הביא לפריץ כבוד עצמי, חבורת ידידים וציבור צופים. יחד עם רקדן אחר מחבורתה של גרטורד קראוס, אוטו ורברג, הכין ערב-מחול, בו הופיעו באולמות קטנים, לעיתים קרובות בפונדקים, ככמין "אוף ברודוויי". והיו גם מופעים באולמות בתי-הספר ומרכזי התרבות שיסדו המפלגות הסוציאליסטיות, בהם נערכו מופעים.

אביו של פריץ שם לב לשינוי שחל בבנו. "כל שנות לימודי והשנתיים בהם הופעתי בלהקתה של גרטורד קראוס חרדתי לפני הרגע, בו יודע לאבי מה אני עושה. לבסוף אזרתי אומץ לומר לו את האמת, כאשר ביקשתי להרשם לאקדמיה לאמנות, מקום שם היה עלי להופיע לשיעורים גם ביום השבת. אבי שאל אם אצטרך לנסוע בחשמלית לשם כך. כשאמרתי שכן, ידעתי שזה בניגוד לאיסור הנסיעה בשבת. אבי צעק: 'אבל שתירד מהחשמלית ברחוב אחר, כך שהשכנים לא יראו, שאתה נוסע בשבת!'"

בהזדמנות אחרת שמע אביו של פריץ מאחד מחבריו לכית הכנסת, ששם בנו מופיע על כרזה ברחוב, המודיעה על איזה מופע מחול. הוא חזר הביתה ושאל: "אתה מופיע ורוקד בפומבי?"

"כן."

"משלמים לך בעד זה?"

"כן." - ענה פריץ מתוך חשש.

"אז זה בסדר."

הצלחתו של פריץ המריצה אותו בדרכו והוא שכר סטודיו והחל לתת שיעורים. הסטודיו שגשג, והוא יכול היה אפילו לתמוך מעט בהוריו, כשהעסק שלהם - החלבנות - לא הספיק למחייתם.

ביוני שנת 1934 הוכרזה בווינה תחרות מחול. מטרת התחרות היתה "לגלות כשרונות חדשים". התחרות נערכה בשני חלקים - למחולות קבוצתיים וריקודי יחיד. לכל מתחרה הוקצבו 15 רגעים על הבימה. מנצחי כל יום המשיכו להופיע למחרת עד ליום החמישי של התחרות, כאשר אמור היה ראש עיריית וינה לחלק את המדליות בנשף גאלה.

חבר השופטים היה מורכב מאמנים מארצות רבות. תחילה חש פריץ רתיעה וחשש להרשם לתחרות היוקרתית. כל רגשי הנחיתות של ימי ילדותו התעוררו בו. אבל ידידיו ועמיתיו

עודדו אותו להשתתף. הוא ידע, שיחולקו שלושה פרסים בני 1,000 שילינג כל אחד, וכן פרס מיוחד לכבוד הרקדנית גרטה ויזנטאל ועוד מדליות-מזכרת. הוא בחר בשלושה מחולות סולו, שיצר בזמן עבודתו עם גרטורד קראוס. "מחול" שיר ארגנטינאי" היה ריקוד קליל, מלא שימחה, עם נפילות מרשימות לאחור וסיבובים, "כוראל", למוזיקה של ציזאר פראנק, היתה גרסתו שלו לפולחן כנסייתי נוצרי ו"הרודן" מחול שנשא את דברו של פריץ כנגד רודנותו של היטלר, אם כי הוא בחר להרחיק את עדותו עלידי הוספת מימד היסטורי, ועיצב את הרודן שלו כדמות פרעה מצרי.

ביומה החמישי, האחרון, של התחרות פריץ היה בין אלה שנכנסו לסיבוב הסיום. הוא החל יום זה בחששות כבדים, אבל כאשר נודע פסקדין השופטים, התברר שהוא זכה במדלית ארד, כוינאי יחידי בין שבעה הזוכים בפרסים ובמדליות.

הוא הפך לחלק בלתי נפרד מעולם המחול של וינה. אחת הסולניות הידועות של באלט האופרה, הדי פונדמאייר, באה לחדר האיפור שלו אחרי אחת מהופעותיו. פריץ הכירה כמובן מהבימה וראה אותה מגלמת את אשת פוטיפר ב"אגדת יוסף". היא ביקשה להפגש איתו בביתה. פריץ נדהם ולא יכול היה לשער מה רצונה ממנו.

התברר, שהבאלרינה ביקשה להרחיב את הרפרטואר של מחולות-הסולו שלה, ושאלה, האם פריץ יכול ללמד אותה לרקוד הורה, כדי שהיא תוכל להשתמש בו במחול ושמו "נערה מארץ-ישראל", שתכננה. פריץ הסכים ברצון וכתמורה היא לימדה אותו מחולות עממיים אוסטריים.

כנראה ראתה הרקדנית משהו מיוחד בפריץ, כי היא עזרה לו לקבל עבודה בכמה סרטי קולנוע, ביניהם גירסה מוסרטת של הבאלט "הנסיך איגור".

לעיתים נזקק ה"בורגתיאטר" היוקרתי לרקדנים או פנטומימאים, כתגבורת ללהקת הבאלט הקבועה שלו. דרך הדי פונדמאייר הומלץ פריץ להיות לאחד מאלה, כמחליף. "חשתי כבחלום. שנים רבות עברו מאז נהגתי לעמוד ליד הכניסה לאמנים, כדי להעשיר את אוסף התצלומים שלי בחתימותיהם של אמני הבורגתיאטר. אבל המקום עדיין היה עבורי מקודש מעט. כאשר נכנסתי בעצמי בפעם הראשונה דרך דלת הבימה ועברתי ליד חדרי האיפור עם שמות האמנים עליהן, זכרתי את חלומותי ושאיפותי של ימי נעורי. הייתי בטוח שסוף סוף הגעתי לשערי גן-העדן."

כשנודע, שאני עומד להופיע על בימת הבורגתיאטר, החלו מכרי, בני המשפחה שלי ומכרים ישנים לשים אלי לב. חשתי כל כך חשוב! לפתע הייתי 'מישהו' בשכונה."

ידידתו קלאודיה כתבה לו מאיטליה. הוא ידע שהיא עזבה את להקתה של גרטורד, כדי ללמוד בברלין עם ורה סקורונל וגרט פאלוקה, ורקדה אחר כך בלהקתו של קורט יוס עד

שעברה לאיטליה. הלהקה בה הופיעה היתה זקוקה לרקדנים גברים וקלודיה כתבה לו, שהוא מוזמן להצטרף לסיוור מופעים באיטליה, שווייץ וצרפת. האם מתחשק לו לבוא לפירנצה?

לא היתה זו עבורו הפעם הראשונה, שהוזמן לרקוד באיטליה. לראשונה הגיע לארץ זו לפי הזמנתה של טרודי גות, גם היא לפני מתלמידיה של גרטרוד קראוס. טרודי עבדה כאסיסטנטית של אנג'לה סארטוריו, מאוחר יותר נמלטה לקובה מפני הנאצים ולבסוף התישבה בניריווק, מקום שם הפכה למבקרת מחול מוכרת ויזמה סידרות של מופעי מחול מודרני.

טרודי גות חזרה מוינה לאיטליה, מולדתה, בראשית שנות ה-30, ככוונה ליסד שם להקת מחול מודרני. כבת למשפחה עשירה מאוד, יכלה טרודי לעיתים להיות לאמרגנית ולהזמין אמנים ידועים-שם להתארח. פריץ הצטרף ללהקה, לא רק כדי לרקוד, אלא משום שזו היתה עבורו הזדמנות לראות את איטליה. יצירותיה נראו לו יבשות וחסרות עצמיות, אבל היא הרשתה לו להכניס לתוכנית כמה ממחולות-הסולו שלו.

הוא נענה ברצון להזמנתה של קלאודיה להצטרף ללהקה, ה"באלטו". והוא שמח להזדמנות לשוב ולרקוד עם קלאודיה. גם היא היתה מאושרת, כאשר טיילו יחד בפירנצה. היא חיבקה אותו והכריזה: "פריץ, בוא תכיר את האיש שאני עומדת להיות לאישתו." בדירה המרווחת בפנסיון היא הציגה לפניו גבר, שהיה היפוכו הפיזי הגמור של פריץ. גיאורג קאופמן היה גבהיקומה ולבוש בהידור. לעומת פריץ, המרבה שיחה והאוהב להתלוצץ, גיאורג היה שתקן ונתון להרהורים. הוא העדיף לשקוע בעיון בספרים והאזנה למוזיקה טובה, שעה שפריץ אהב את החברותא ואת העבודה בקבוצה. אבל שני הגברים מצאו שפה משותפת. הם נהנו זה משיחתו של זה והערצתם לקלאודיה איחדה אותם.

פריץ שהה תקופה קצרה בפירנצה, כי הסיור המתוכנן של הלהקה בארצות אירופה השונות לא יצא אל הפועל. הוא חזר לוינה.

היטלר פלש לאוסטריה ב-11 במרס שנת 1938. "אני זוכר ששמעתי את החדשות בצהרי היום, כשהייתי בחנות המכולת. רצתי הביתה, להזהיר את הורי. אמרתי להם: 'הכל נגמר כאן, עבורנו, היהודים.' אבל הם לא לקחו את דברי ברצינות. הרי בגרמניה חיו היהודים עם משטרו של היטלר מאז שנת 1933. ולא כל כך רע להם. כמה הם טעו! היו אנשים, שמרוב פחד איבדו את עצמם לדעת, אחרים ניסו לשחות לעברו השני של נהר הדנובה, וכך לגנוב את הגבול לצי'כוסלובקיה. כבר בימים הראשונים לסיפוח אוסטריה לרייך השלישי הורגש היטב, איך הכינו הנאצים את הרקע לרדיפות היהודים. בעל-הבית, ממנו שכרתי את הסטודיו שלי, הודיע לי שלא אוכל ללמד שם עוד, אבל הרשה לי לערוך חזרות לבדי, באולפן שלי. אבל לשם מה לערוך חזרות? הרי איש לא יזמין אותי עוד להופיע על הבימה? הפסנתרן, שליווה אותי במשך שנים

רבות והיה, כך חשבתי, ידיד קרוב, אמר שלא יוכל עוד לעבוד איתי, כי מישוה עלול להלשין עליו, שהוא עובד אצל יהודי. התלמידים היהודים שלי הפסיקו את לימודיהם מרוב פחד והלא-יהודים לא רצו להוסיף וללמוד אצל מורה יהודי. כל חזויההופעה שלי בוטלו. ההכרה הפתאומית, שכל עולמנו, המקצועי והפרטי, שותק לפתע, הילכו עלי אימים.

ואז, לפתע, קבלתי הזמנה משווייץ והציעו לי רשיון עבודה חוקי לתשעה חודשים. לא שאלתי שאלות, לא ביררתי מה תהיה משכורת, לא דרשתי לדעת עם מי יהיה עלי לרקוד. פשוט קבלתי את ההצעה. ארזתי מזוודה אחת, אותה מלאתי בתווים ותלבושות. נפרדתי מהורי, שהאמינו בתמימות רבה שהכל עוד יסתדר ונפגש שנית ונחיה יחד באושר."

בינתיים החליטו קלאודיה קאופמן ובעלה לעזוב את איטליה, לעבור לשווייץ ומשם לחפש ארץ, אליה יוכלו להגר. הם גישאו בציריך.

"בציריך חזרנו על פתחי הקונסוליות השונות. ברשותי היה הדרכון היוגוסלאבי שלי, אבל לגיאורג היתה נתינות גרמנית, וזה הקשה מאוד. בהתחלה הכל היה נראה כמין מהתלה והפתקאה, אבל לאט לאט התברר לנו, שאי אפשר לקבל ויזה של מהגרים לאף מדינה. ואז גילינו שקובה מוכנה לקבל אותנו. חזרנו למלון שלנו וארזנו את המזוודות. ואז קבלנו מברק מטרודי גות, שעזבה את איטליה ושהתה בקובה, שהיא הכינה עבורי מקום עבודה כרקדנית.

בתחנת הרכבת, כשעמדנו לעזוב את שווייץ, פגש במקרה גיאורג את פריץ על הרציף. הוא עמד לשוב לוינה, להחליט סופית על דרכו. כמעט ולא הספקנו לשוחח ורק מסרנו לו את כתובתנו בהאבאנה."

האבאנה

פריץ הפליג לקובה מנמל ליברפול, אנגליה, ביוני 1939 ופניו להאבאנה. ממכתבים ידע שאחותו נכלאה בינתיים במחנה-ריכוז. להוריו נתמזל מזלם והם הגיעו בשלום לאנגליה. גם הוא עצמו היה ברמזל - האניה בה הפליג היתה הספינה האחרונה שנשאה את סיפונה פליטים מאירופה, שהורשתה לפרוק את מטענה האנושי בקובה.

הוא ירד בחוף האבאנה ביום קיץ לוהט, כשהוא מזיע בחליפה האנגלית שלו, העשויה צמר. הוא תר אחרי ידידיו, קלאודיה וגיאורג, להם הודיע על מועד בואו, אבל איש לא חיכה לו ברציף.

בעזרת כתובתם, הרשומה על פתק, הצליח להגיע באוטובוס לביתם. הם היו מופתעים, כי על פי מה שהתפרסם בעיתונים, היה הנמל של האבאנה סגור לתנועה, בשל מצור של צוללות גרמניות. וגם השלטונות הקובאניים לא הרשו עוד למהגרים להכנס לארצם. האי שימש תחנת מעבר למי שביקשו להגר

לארה"ב. ומצבם של הפליטים היהודים שם היה קשה. רבים מאירגוני הצדקה היהודיים האמריקניים פתחו משרדים בהאבאנה, על מנת להגיש סעד לאלפי הפליטים.

קלאודיה, גיאורג ופריץ התחבקו. מרוב התרגשות כמעט ולא שמעו איש את שאלות רעהו על גורלם של ידידיהם הותיקים מוינה ומה עלה בגורלם. קלאודיה בישרה לו, שבקובה מצוי קהל תרבותי, חובב מחול.

המוסד האמנותי החשוב ביותר היתה "החברה לאמנות המוזיקאלית" (Sociedad Pro-Arte Musical), אירגון שנוסד בשנת 1918 על ידי בעלי-אמצעים, להעשיר את חיי האמנות של האבאנה על ידי הבאת אמנים ידועים-שם מחוץ לארץ למופעים בקובה. התיאטרון של חברה זו היה מצוייד היטב וכלל גם אולם לא גדול, בו נערכו שיעורי-באלט. בשנים 1931-1938 ניהל את הוראת הבאלט שם ניקולאי יאבורסקי, רקדן שהגיע להאבאנה מפאריז. בין תלמידיו נמצאו אליסיה מרטניז ובעלה לעתיד, פרננדו אלונזו ואחיו, אלברטו אלונזו, שהיו עתידים להיות רקדנים ידועים-שם בעולם.

פריץ רצה לדעת איך ימצא לו עבודה, היכן ישכור לו דירה, היכן יוכלו קלאודיה והוא להתחיל בחזרות? הוא הציע להכין לעצמו ולה תוכנית משותפת. הרי הביא עימו את התווים והתלבושות שלו. בדרך נס הצליחה אימו של פריץ להביא את כל הרכוש הזה עימה ללונדון, ולפני שעזב בדרכו לקובה, היא הביאה לו את כל הכבודה.

קלאודיה צחקה את צחוקה הלבבי, והרגיעה אותו. אין מה למהר בהאבאנה, היא הסבירה לו, מתנהל הכל בנחת, יש פנאי, איש אינו מזדרז. קלאודיה וגיאורג השקו אותו קפה מצויין וכיבדו אותו באננס. לבסוף הלכו השלושה יחד לאיזור הנמל לבקר את אחד מזידיהם וזה מצא לפריץ חדר שיוכל לשכור.

דירתו החדשה היתה בשכונת-עוני הסמוכה לנמל, המאוכלסת בזונות, סרסוריהן ובפליטים שמקורב באו, כי שכר הדירה באיזור זה היה נמוך. דירתו היתה בת שני חדרים, והים נשקף באחד מחלונותיו. בחדר זה החל פריץ ללמד כמה מנשות הפליטים. זמנם של הפליטים היה בידם, כי כל מה שהיה עליהם לעשות היה לחכות לויזה המיוחלת לארה"ב, לבלות על שפת הים ולאכול. "הוא הצליח לגייס לעצמו תלמידות, כשפירסם שהריקוד טוב כאמצעי נגד השמנה ועודפי שומן." פריץ אהב את סגנון החיים הנינוח של קובה, את העדר הפרמאליות. "הכל היה כל כך תמים," סיפר פעם פריץ, "אנשים היו שואלים אותי, מדוע עזבתי את אירופה. כאשר אמרתי, מפני שאני יהודי, היו שואלים: 'מה זה?'"

הוא הצליח בעבודתו. לא עבר חודש מאז נחת בהאבאנה, כאשר אחד מזידיה של קלאודיה, אמרגן במקצועו, הצליח לארגן עבורם מופע באולמו היוקרתי של התיאטרון המוזיקאלי. ב-19 ביוני 1939 שניהם הופיעו בתוכנית, שכללה דואטים לצילילי שופין, ליסט וכן ריקודי עמים מרוסיה,

קרוואטיה ואוסטריה. "לא הייתי רגיל לקהל שמגיב בהתלהבות כזו" - נזכר פריץ, "קהל שמריע וצועק בהתרגשות. אבל הייתי רגיל במפגשים שליד דלת הכניסה לאמנים. אלא שהפעם אני הייתי הכוכב ולא אחד המעריצים." האמרגן ביים סצנה קטנה ליד פתח-הבימה. הוא שלח את שני האמנים לקדם את פני המעריצים כשהם עדיין בחלוקי-העבודה ואיפור הבימה על פניהם, מה שנחשב לאסור בהחלט בוינה, כדי לחתום על תצלומים והתכניה. "תשואות רמות קידמו את פנינו ונתבקשנו לחתום ולחתום. עד שעזבנו את המקום בצורה מאוד דראמטית."

העיתונים כתבו על הופעתם והמבקרת של ה"האבאנה פוסט", ציינה "שהאיפיון נעשה בידע רב ובהתלהבות," ושיבחה את העבודה המשותפת של השניים ואת התלבושות הציוירות.

קלאודיה ופריץ נעשו לחלק בלתי נפרד מקהיליית האמנים בהאבאנה. "עבדנו במועדונים בכל חלקי העיר" - סיפרה קלאודיה. "זה היה זמן נפלא. לא סבלנו כמו אותם, שרק חיכו וחלמו על חיייהם העתידיים באמריקה."

פריץ וקלאודיה סיירו בכל האי, כשהם מופיעים לעיתים מלווים בתזמורת ולפעמים רק בלוויית פסנתרן. תוכניתם היתה מורכבת ממחולות סולו ודואטים. ריקודי הזוגות שלהם התבססו על מוטיבים עממיים של מחולות סקוטיים, הטרפאק הרוסי, הסבאטובה הקרוואטית והלנדלר האוסטרי, למוזיקה של שטראוס ושוברט. פריץ גם רקד את ריקודיו, שזיכו אותו במדלית הארד בוינה.

תנאי המופע לא תמיד היו אידיאליים. "אני נזכרת," מספרת קלאודיה, "שבעיר סאנטיאגו דה קובה, מצאנו את עצמנו ללא תזמורת מלווה, שהובטחה. הבימה היתה במצב מחריד. איך הזאמנו מצאנו לנו כנר, שהיה סנדלר במקצועו, ונגן חצוצרה. אני זוכרת שבאחד הריקודים, כשהיינו שנינו על הבימה, שאלתי את פריץ, תוך כדי מחול, האם עלי לרקוד לפי נגינתו של הכנר או של החצוצרן? ושנינו פרצנו בצחוק, עד שלא יכולנו להמשיך לרקוד."

יאבורסקי, שעזב את הסטודיו של החברה למען האמנויות ב-1938, פתח לו אולפנה משלו ואף יסד להקת באלט קטנה. הוא הזמין את פריץ להצטרף ללהקה כרקדן-אופי. הפליטים החלו לעזוב את האי, וביניהם ידידו, בני הזוג קאופמן. הם הבטיחו לו לשלוח לו "מכתב הזמנה", אותו AFFIDAVIT, שבלעדיו אי אפשר היה לקבל ויזה לארה"ב.

פריץ החליט לרקוד במשך ששה שבועות בלהקתו של יאבורסקי ואחר כך לנסות ולהגיע לאמריקה. הוא שוחח על תוכניתו עם האמרגן שלו, שדאג לתעסוקתו במשך השנתיים בהם עבד בקובה. האמרגן יעץ לו להחליף את שמו למשהו פחות גרמני, כי הלא בינתיים פרצה מלחמת העולם, וגרמניה לא היתה חביבה ביותר על הבריות באמריקה. פריץ החליט לפשט את שמו לפרד ברק, ולראשונה השתמש בשמו החדש,

כאשר הגיש את בקשתו לאשרת הגירה לארה"ב.

הוא קיבל את האשרה בנובמבר שנת 1940, שתוקפה לשלושה חודשים, כך שבקושי היה סיפק בידו לסיים את החזרות בלקתו של יאבורסקי, למלא את התחייבויותיו על פי החוזה שלו. יום אחד הלך פרד לשפת הים, עסק בתרגילי אקרובאטיקה על החול ובילה בחברת רקדני ה"באלט רוס", שנתקעו בהאבאנה, אחרי שאמרגנם פשט את הרגל. הוא חש נפלא. למחרת התעורר כולו רועד מקדחת ורגלו כואבת. הוא צלע עד לתחנת האוטובוס, כדי לנסוע לסטודיו שלו, לשיעור שקבע. אבל הכאב הנורא מנע ממנו לעלות לאוטובוס. בקושי גרר את עצמו בחזרה לחדרו. הוא נכנס למיטה, ללא יכולת לקום וללכת לחזרות או לשיעורים.

אחד הפליטים, שהתגוררו בבית בו דר פרד היה רופא מלאטביה, ולו קרא פרד, לבדוק אותו. הרופא הזקן התקין מתקן מתיחה תוצרת-בית, על-ידי תליית קומקום מלא מים וקשירת רגלו של פרד לחבל, שהשתלשל מעבר למסעד המיטה. הוא ציווה על פרד, שחומו המשיך להיות גבוה, לשכב במיטה ימים רבים. יומם ולילה הציקו הכאבים והתכווצויות השרירים לפרד, שחש כאבים בעיקר במפרק הירך.

מקץ שבועות אחדים הגיע אחת מתלמידותיו של פרד לבקר את המורה החולה, והזדעזעה ממצבו. היא התקשרה עם אחד ממסודות הצדקה היהודיים, המטפלים בפליטים מאירופה, הג'וינט. אנשי הג'וינט שלחו רופא קובאני בלווית עובדת סוציאלית. שניים אלה היו סבורים, שפרד, הפליט הגרמני, אינו שומע ספרדית והרופא דיבר בחופשיות על מצבו. הוא קבע שפרד סובל ממקרה קשה של אוסטיאוארתריטיס ושסיכוייו להבריא קלושים.

"אבל הספרדית שלי היתה רהוטה ולא התקשיתי לעקוב אחרי דברי הרופא. הבינותי שמצבי קשה. נבהלתי, אבל מה יכולתי לעשות? הוכנסתי לבית-חולים עם עוד 80 חולים,

כשבכולם מטפל רופא יחיד, ללא עזרת אחות ורק סניטאר אחד בכל הקומה. בחדר בו שכבתי היו שמונה חולים, אבל רק אחד מאיתנו היה מסוגל לקום ממיטתו וללכת. זה היה נער, שהיה מקפץ על רגל אחת ומביא לכולנו את מבוקשנו. בעזרת מתקן מתיחה של ממש החלו הכאבים במפרק הירך וההתכווצויות בשרירים להחלש. אבל כל האיזור היה מודלק, והכאבים היו כה חזקים, שלא הייתי מסוגל לסבול את הטיפול. אבל הרופא טען, שאם לא ארשה להם לטפל בי, אהיה משותק לכל חיי. התנאים בבית-החולים היו איומים, והאוכל היה מועט. רק בימי שישי היו אנשי הג'וינט מביאים לי עוף שלם, לכבוד שבת. היינו מחלקים את העוף לשמונה מנות והכל היו חשים שחג להם.

חברים הביאו לי לבית-החולים ספרים על מחול - באנגלית. אחד היה על אודות סרגיי דיאגילב, ואחר עסק ברקדנית אננה פאבלובה. במשך שלושת החודשים שביליתי בבית- החולים קראתי את הספרים בעזרת המילון. ולא רק למדתי את חייהם של שני אמני המחול הללו, אלא בעיקר האנגלית שלי השתפרה.

עזבתי את בית-החולים נשען על קביים. פינקתי את עצמי בשחיה בים ושכיבה כשמש על החול בחוף. החלמתי ערכה שנה שלימה. רק מקץ חודשים רבים יכולתי לשוב ולרקוד.

בינתיים פג תוקף האשרה שלי לארה"ב. לא ידעתי איך אוכל לעבור שנית את הבדיקה הרפואית בקונסוליה של ארה"ב. כדי לקבל רשות הגירה, צריך היה אישור רפואי. איך שהוא הגעתי, בעזרת הקביים, לבניין השגרירות. בפרוזדור הכניסה השענתי אותם על הקיר, ונשען על הקירות כאילו בלא-איכפתיות מופגנת, נכנסתי לבדיקה והפקיד אפילו לא השגיח במצבי. קבלתי אשרה חדשה."

פרד עזב את האבאנה ביוני שנת 1941, עלה לאניה והפליג לניו-יורק.

"חופשה בישראל"
בלהקתו של פרד ברק
בניריוק בשנת 1951

פרד ברק במחול הסולו שלו "הרודן", וינה 1934

פרד ברק וקטיה דלקובה, ארה"ב 1944

פרד ברק בשעת שיעור בניירורק